

Nr 52.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1945 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 2 mars 1945 dagtecknad proposition, nr 172, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk,

dels ock till *Jordbrukskommissioner* för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 70 000 kronor.

Propositionen har, såvitt angår anslagsfrågan, hänvisats till jordbruksutskottet och i övrigt till lagutskott. I sistnämnda avseendet har propositionen behandlats av andra lagutskottet.

I samband med lagförslaget har andra lagutskottet till behandling förehaft en i anledning av propositionen inom andra kammaren av herr *Andersson* i Tungelsta *m. fl.* väckt motion, nr 505.

Beträffande skälen för det genom propositionen framlagda lagförslaget får utskottet, i den mån redogörelse för desamma ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. Innehållet i motionen återgives i det följande.

Lagförslaget har utarbetats på grundval av en av särskilda utredningsmän¹ den 30 december 1944 framlagd promemoria angående jordbrukskommissionernas organisation m. m.

Över promemorian ha yttranden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen, statens livsmedelskommission, länsstyrelserna, jordbrukskommissionerna, hushållningssällskapens förvaltningsutskott, ett flertal av landstingens förvaltningsutskott, 1942 års jordbrukskommitté, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk samt Småbrukarnas riksförbund.

¹ F. d. häradshövdingen N. Wihlborg, ordförande, och stiftssekreteraren T. V. K. Gynnerstedt. Härjämte ha såsom särskilda sakkunniga i utredningsmännens överläggningar deltagit ledamoten av riksdagens första kammaren O. L. Tjällgren i Multrä, ledamöterna av riksdagens andra kammare J. A. Andersson i Tungelsta, K. A. M. Andersson i Löbbo, S. Janson i Frändesta och G. K. Pettersson i Hällbacken ävensom lantbrukaren A. Nilsson i Steneberg och ombudsmannen i Skånska hypoteksföreningen N. J. Falk i Lund.

Jordbrukskommissionernas tillkomst och nuvarande organisation m. m.

Inrättandet av jordbrukskommissionerna skedde ursprungligen efter förslag av den s. k. norrlandskommittén, vars uppgift var att utreda frågan huruledes den självägande jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarna kunde vidmakthållas och stärkas samt jordbrukets ställning i nämnda landsdelar befrämjas. Bland den serie av lagförslag, som framlades av nämnda kommitté i dess år 1904 avgivna betänkande, ingingo dels förslag till lag angående vissa åtgärder för beredande åt enskilda jordbrukare i Norrland och Dalarna av lämpliga odlingslägenheter och dels förslag till lag innefattande bestämmelser till förekommande av vanhävd å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna. Enligt det förra av dessa lagförslag skulle inom varje län finnas en jordbrukskommission med uppgift att till främjande av jordbruksnäringen vidtaga vissa i lagförslaget angivna åtgärder. Kommissionen skulle bestå av en ordförande och två ledamöter, vilka samtliga skulle utses av Kungl. Maj:t för en tid av tre år. I förslaget till lag innefattande bestämmelser till förekommande av vanhävd upptogs den bestämmelsen att uppsikt över att egendom ej vanvårdades skulle tillkomma förenämnda jordbrukskommission.

Ehuru sålunda jordbrukskommissionerna ursprungligen tänkts skola erhålla en vidsträcktare uppgift, blev emellertid förhållandet det, att deras befogenhet begränsades till att avse endast åtgärder till förekommande av vanhävd. Norrlandskommitténs förslag till lag angående åtgärder för beredande av odlingslägenheter åt enskilda jordbrukare ledde nämligen icke till någon lagstiftningsåtgärd. Däremot blev, i huvudsaklig överensstämmelse med de grundprinciper som kommit till uttryck i norrlandskommitténs förslag till vanhävdslag, vid 1909 års riksdag antagen en lag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna (den norrländska uppsiktslagen), vilken lag utfärdades den 25 juni 1909 (nr 57). I 3 § av denna lag intogs, efter förebild av norrlandskommitténs omnämnda förslag i fråga om jordbrukskommissioner, den bestämmelsen att till utövande av den uppsikt som med lagen avsåges Kungl. Maj:t för varje län tillsatte en jordbrukskommission bestående av ordförande och två ledamöter, vilka samtliga utsågos för en tid av tre år.

Den norrländska uppsiktslagen ersattes sedermera av lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk. Även enligt denna lag, vars tillämpningsområde omfattar hela riket, skall den uppsikt över jordbruken som med lagen avses utövas av jordbrukskommissioner. I detta hänseende föreskriver lagen i 4 § att för uppsiktens utövande skall för varje hushållningssällskaps verksamhetsområde finnas en jordbrukskommission, som skall bestå av tre ledamöter, nämligen en ordförande, utsedd av Kungl. Maj:t, och två andra ledamöter, valda den ene av landstinget och den andre av hushåll-

ningssällskapets förvaltningsutskott. Liksom förhållandet var enligt norrländska uppsiktslagen skola samtliga ledamöter utses för en tid av tre år, varjämte föreskrives att för samma tid skall för varje ledamot utses en suppleant. Lagen innehåller även bestämmelse därom att kommissionen skall ställa sig till efterrättelse det reglemente, som Kungl. Maj:t fastställer efter det kommissionen avgivit förslag samt landstinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott däröver blivit hörda.

Ett för samtliga jordbrukskommissioner gemensamt reglemente utfärdades av Kungl. Maj:t den 13 december 1929 (nr 390).

1927 års uppsiktslag gäller såsom förut nämnts för hela riket, men i likhet med vad förhållandet var med den norrländska uppsiktslagen vänder den sig endast mot vanhävd å fastigheter tillhöriga bolag och ekonomiska föreningar samt s. k. spekulanter, varjämte lagens tillämpningsområde är begränsat till fastigheter av viss storlek, därvid arealgränsen är bestämd nedåt till 4 hektar odlad jord eller 4 hektar inrösningsjord samt uppåt till 25 hektar odlad jord. Emellertid har det ansetts att under rådande, av det pågående världskriget förorsakade eller eljest därmed sammanhängande utomordentliga förhållanden den vanhävdslagstiftning som innehålles i 1927 års lag är otillräcklig eller föga lämpad för sitt ändamål och att förty en vanhävdslagstiftning av vidsträcktare omfattning borde komma till stånd. För avhjälpan av de brister, som sålunda funnos vidlåda 1927 års vanhävdslagstiftning, antog 1942 års riksdag efter därom av Kungl. Maj:t framlagd proposition en lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk. Denna lag utfärdades den 30 juni 1942 (nr 515); den trädde omedelbart i kraft och skall äga giltighet till och med den 30 juni 1947. Så länge lagen äger gällande kraft skall 1927 års uppsiktslag med vissa undantag icke vinna tillämpning.

Även 1942 års lag är konstruerad såsom en uppsiktslag. Beträffande den i lagen föreskrivna uppsikten finns i 4 § intagen den bestämmelsen, att densamma skall utövas av de jordbrukskommissioner, som tillsatts enligt 1927 års lag, vars 4 § således fortfarande skall tillämpas.

Genom 1942 års lag har jordbrukskommissionernas verksamhet ökat i väsentlig grad, vilket sammanhänger därmed att lagens tillämpningsområde är betydligt vidsträcktare än förhållandet är med 1927 års lag. 1942 års lag är sålunda generell så till vida som under densamma falla jordbruksfastigheter oavsett vem som är ägare. Vidare stadgar lagen vad angår fastigheternas storlek ej annan begränsning än den som följer av den i 1 § intagna bestämmelsen att uppsikten skall avse brukningsdelar som innehålla odlad jord till en vidd överstigande en hektar. Tillika må nämnas, att under det 1927 års lags bestämmelser i allmänhet äro tillämpliga i avseende å en utarrenderad fastighet endast beträffande nödiga byggnader, 1942 års lag utan någon motsvarande begränsning är tillämplig även å utarrenderade fastigheter.

I samband med utfärdandet av 1942 års lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk utfärdades den 30 juni 1942 (nr 536) nytt reglemente för jordbrukskommissionerna. Giltighetstiden för detta reglemente har liksom för la-

gen begränsats till och med den 30 juni 1947. Beträffande innehållet i detta reglemente må erinras, att det förutsattes att jordbrukskommissionerna kunna bli i behov av biträde. För dylikt fall äger kommissionsordföranden enligt föreskrift i 11 § av reglementet hos länsstyrelsen göra framställning om förordnande av sådant biträde. Härmed torde i första hand avses juridiskt utbildad person.

Sedan vid 1943 års riksdag i huvudsaklig överensstämmelse med den av Kungl. Maj:t därom framlagda propositionen nr 346 antagits åtskilliga ändringar i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, utfärdades därom lag den 22 december 1943, vilken lag trädde i kraft den 1 januari 1944. Genom dessa lagändringar, vilka gällde såväl de allmänna bestämmelserna om arrende som även och i all synnerhet de s. k. sociala arrendebestämmelserna, pålades jordbrukskommissionerna vissa nya uppgifter av icke o betydlig omfattning. Stadganden härom finnas intagna i 2 kap. 54, 55, 66, 67 och 68 §§ nyttjanderättslagen sådana dessa lagrum lyda efter 1943 års lagändringar. De nya uppgifterna hänföra sig till de sociala arrendena. Angående deras innebörd må nämnas följande.

Där jordägaren eller arrendatorn, då den sistnämnde på grund av lagens bestämmelser om optionsrätt vid en arrendeperiods utgång äger rätt till nytt arrende, vill påkalla ändring av arrendevillkoren, skola dessa vid bristande överenskommelse mellan parterna bestämmas av skiljemän. Har ej mellan parterna träffats skiljeavtal, skola ledamöterna i den jordbrukskommission, inom vars verksamhetsområde den arrenderade fastigheten är belägen, vara skiljemän (54 och 55 §§).

I syfte att förhindra jordägaren att kringgå lagens stadganden om optionsrätt har det föreskrivits att, om optionsrätten förfallit på den grund att jordägaren avsett att själv bruka fastigheten, jordägaren skall vara skyldig inhämta jordbrukskommissionens tillstånd, därest han, innan två år förflutit från arrendets upphörande, vill sälja fastigheten, eller om han inom fem år från samma tidpunkt vill ånyo upplåta fastigheten på arrende (67 §).

De sociala arrendebestämmelserna äro — med visst undantag — av tvingande karaktär. Emellertid kan under vissa omständigheter efter därom gjord ansökan dispens erhållas från en eller flera av nämnda bestämmelser. Förutsättning för att dispens skall kunna medgivas är att avtalet innehåller förbehåll att medgivande därtill må sökas. Dispensansökan prövas i första hand av jordbrukskommissionen (68 §; jämför övergångsbestämmelserna, femte stycket).

På jordbrukskommissionen ankommer även att, på begäran av jordägaren eller arrendatorn, granska dem emellan slutet arrendeavtal samt meddela dem underrättelse, huruvida avtalet innehåller bestämmelse, som enligt lagen är utan verkan (66 §).

Tidigare överväganden om ändring i jordbrukskommissionernas sammansättning m. m.

I den till 1943 års riksdag framlagda propositionen nr 346 med förslag till ändringar i 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom berörde departementschefen även frågan om jordbrukskommissionernas sammansättning och verksamhetsområden. Efter att ha förordat att, i den händelse vid en arrendeperiods utgång överenskommelse mellan jordägaren och en optionsberättigad arrendator i fråga om arrendevillkoren ej kunde ernås, dessa skulle bestämmas av skiljemän och att, om skiljeavtal ej träffats, ledamöterna av vederbörande jordbrukskommission skulle fungera såsom skiljemän, anförde departementschefen vidare.

Härvid måste dock förutsättas att till ledamöter i jordbrukskommissionerna kallas personer, som verkligen äro ägnade att uppfylla de krav på opartiskhet och kunnighet, vilka måste ställas på förtroendemän av förevarande slag. Kommissionernas verksamhet har hittills, i varje fall i stora delar av landet, varit mycket begränsad. Genom den nu förordade lagstiftningen komma kommissionernas verksamhet och uppgifter att bliva väsentligen utökade. Det torde även kunna övervägas, huruvida icke jordbrukskommissionernas verksamhetsområden böra utvidgas för att större enhetlighet vid behandlingen av ifrågavarande ärenden skall vinnas. Det torde emellertid vara vanskligt att avgöra den lämpliga omfattningen av dessa nya verksamhetsområden, då erfarenhet saknas beträffande den utsträckning, vari kommissionerna komma att anlitas för arrendevillkorens bestämmande.

I två i riksdagen med anledning av nämnda proposition väckta likalydande motioner (I: 337 och II: 500) hemställdes att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande jordbrukskommissionernas sammansättning och geografiska verksamhetsområden. I motionerna uttalades, att jordbrukskommissionerna tillkommit med tanke på andra och betydligt mer inskränkta arbetsuppgifter än dem, som genom det framlagda förslaget om ändringar i nyttjanderättslagen skulle komma att åvila dem, och framhölls vidare, att med den utvidgning av kommissionernas verksamhet som lagförslaget innebure det vore nödvändigt att underkasta deras sammansättning en översyn. Lagens tillämpning i praktiken komme att i stor utsträckning bero på kommissionernas sätt att handhåva densamma. Det vore då i högsta grad önskvärt, att representanter för de båda berörda parterna, jordägarna och arrendatorerna, inginge i jordbrukskommissionerna, så att kommissionernas sammansättning i och för sig gäve största möjliga garanti för ett opartiskt dömande. Med den anordning efter vilken kommissionerna nu tillsattes funnes inga garantier för att så bleve fallet.

Tredje särskilda utskottet vid 1943 års riksdag, till vilket propositionen nr 346 hänvisades och som i samband med propositionen förehade nämnda två motioner till behandling, framhöll i sitt utlåtande nr 2, att utskottet, vad anginge de med förslaget förknippade organisatoriska problemen, uppmärksammat att reformen i hög grad berörde jordbrukskommissionernas ställning. Se-

dan utskottet härefter omnämnt de nya uppgifter, som enligt förslaget ålades jordbrukskommissionerna, samt ytterligare påpekat den verkan, som en utvidgning av uppsiktslagens tillämpningsområde kunde tänkas medföra, vilket allt torde aktualisera vissa organisatoriska frågor beträffande jordbrukskommissionerna, anförde utskottet, att utskottet delade det i motionerna framförda önskemålet om skyndsamt utredning och förslag rörande jordbrukskommissionernas sammansättningar och geografiska verksamhetsområden samt förväntade att Kungl. Maj:t snarast vidtog de för lösningen av denna fråga behövliga åtgärderna.

I skrivelse den 17 december 1943 (nr 533) anmälde riksdagen att den godkänt utskottets utlåtande i förevarande del.

Den huvudsakliga innebörden i utredningsmännens förslag.

För att tillgodose önskemålet att vid jordbrukskommissionernas behandling av ärenden enligt den nya arrendelagstiftningen såväl jordägare som arrendatorer skola vara representerade i kommissionerna, ha utredningsmännen föreslagit, att för varje hushållningssällskaps verksamhetsområde skulle av landstinget utses två och av hushållningssällskapetets förvaltningsutskott två ledamöter, vilka hade att tjänstgöra i kommissionen vid behandling av ärende rörande fastighet inom det område för vilket de utsetts. Den ene av de ledamöter som utsåges av landstinget och den ene av de ledamöter som utsåges av hushållningssällskapetets förvaltningsutskott skulle vara ägare av jordbruksfastighet och den andre skulle arrendera sådan fastighet. För varje ledamot skulle ock utses en suppleant. Härjämte skulle Kungl. Maj:t liksom för närvarande utse en ledamot i kommissionen, vilken tillika hade att vara ordförande, jämte suppleant för denne. Samtliga ledamöter och suppleanter skulle alltjämt utses för en tid av tre år.

Utredningsmännen ha vidare förordat, att jordbrukskommissionens verksamhetsområde skulle kunna av Kungl. Maj:t bestämmas att omfatta större område än det som utgjorde vederbörande hushållningssällskaps.

Den sålunda föreslagna ändringen i jordbrukskommissionernas sammansättning förutsätter ändrad avfattning av 4 § lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk. Utredningsmännen, som upprättat förslag i sådant hänseende, ha ansett, att lagändringen skulle träda i kraft den 1 januari 1946.

I syfte att tillföra jordbrukskommissionerna juridisk sakkunskap vid avgörande framförallt av sådana frågor, som enligt arrendelagen kunde komma under kommissionernas bedömande, skulle det enligt utredningsmännens förslag ankomma på Kungl. Maj:t att för varje kommission eller gemensamt för två eller flera kommissioner förordna en jurist med beprövad domarerfarenhet eller eljest med hög kvalitet att såsom sakkunnig biträda kommissionerna.

För motiveringen till utredningsmännens förslag och yttrandena däröver redogöres å s. 10—25 i propositionen. Utskottet får i dessa hänseenden hänvisa till propositionen.

Departementschefen.

Vid remiss till lagrådet av ett inom jordbruksdepartementet upprättat lagförslag i ämnet anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Pehrson-Bramstorp*, bl. a. följande:

»Jordbrukskommissionerna hade ursprungligen såsom sin huvudsakliga uppgift att övervaka efterlevnaden av vanhävdslagstiftningen. Med hänsyn härtill hade man vid bestämmandet av kommissionernas sammansättning framförallt tagit sikte på att i desamma funnes män med beprövad erfarenhet rörande jordbrukets bedrivande och skötsel samt med anknytning till och kännedom om de lokala förhållandena. Jordbrukskommissionerna hade sammansatts efter i huvudsak samma grunder som i motsvarande hänseenden gällde beträffande skogsvårdsstyrelserna. Från och med ingången av år 1944, då de nya bestämmelserna i arrendelagstiftningen trädde i kraft, ha emellertid kommissionerna pålagts ett flertal uppgifter, vilka i väsentlig grad skilja sig från deras tidigare arbete. Enligt den nya lagstiftningen skall det sålunda ankomma på kommissionerna dels att handlägga frågor om dispens från vissa tvingande stadganden i nyttjanderättslagens bestämmelser angående arrende och dels att på begäran av jordägare eller arrendator granska arrendeavtal samt lämna meddelande, därest i avtalet förekomma villkor som äro utan laglig verkan. Härjämte skola kommissionerna — för den händelse tvist uppstår mellan jordägare och optionsberättigad arrendator rörande nya arrendevillkor och parterna icke träffat skiljeavtal — tjänstgöra såsom skiljenämnd. Redan vid den nya arrendelagstiftningens tillkomst stod det också klart för statsmakterna, att åtgärder borde vidtagas i syfte att bättre än för närvarande anknyta jordbrukskommissionerna till deras nya arbetsområde. Såväl i propositionen angående arrendelagstiftningen som i det av riksdagen godkända utskottsutlåtande vari propositionen behandlades upptogs denna fråga, varvid framhölls vikten av att densamma vunne en tillfredsställande lösning.

I och med att kommissionerna fått sig anförtrodda uppgifter av den grannliga och ofta svårbedömliga art som de förut berörda synes ofrånkomligt att de måste så sammansättas, att de kunna på ett förtroendeingivande och insiktsfullt sätt behandla dessa nya uppgifter. Härmed vill jag icke på något sätt ha uttalat att kommissionerna i sin nuvarande sammansättning icke väl löst sina även nu ofta svåra och ömtåliga uppgifter; tvärtom anser jag, såsom ock i utredningens promemoria framhållits, att kommissionerna på ett synnerligen förtjänstfullt sätt utfört sitt värv. Det är emellertid uppenbarligen icke lämpligt att kommissionerna, sedan genom den år 1943 genomförda arrendelagstiftningen åt dem uppdragits uppgifter som beröra parter med skilda intressen, nämligen jordägare och arrendatorer, ha en sådan samman-

sättning, att ledamöterna kunna synas företräda endast den ena partens intressen. Så skulle bliva förhållandet om jordbrukskommissionen helt eller till övervägande delen bestod av jordägare eller arrendatorer. Det synes därför lämpligt att såsom utredningsmännen förordat nyssnämnda intressen bliva på ett jämbördigt sätt företrädda inom kommissionerna. En garanti härför skulle erhållas därest i kommissionerna, jämte en ordförande vilken intoge en förmedlande och sammanhållande ställning, alltid inginge representanter för såväl jordägarna som arrendatorerna. En sådan sammansättning av kommissionerna kommer uppenbarligen icke att på något sätt göra dem mindre lämpliga att handhava sina tidigare uppgifter i fråga om övervakningen av vanhävdslagens efterlevnad. I kommissionerna komma liksom hittills att finnas insiktsfulla representanter för jordbruket endast med den skillnaden att dessa dessutom skola äga sakkunskap rörande vissa speciella förhållanden.

I de avgivna yttrandena har väckts den frågan, huruvida icke kommissionernas ordförande ovillkorligen borde vara juridiskt skolade med hänsyn till de ofta svårbedömliga problem av rättslig art, som kunna komma att uppstå för kommissionerna i samband med avgöranden i olika arrendefrågor. Jag anser emellertid, såsom framgår av vad jag förut anfört, att ett dylikt krav icke bör uppställas. I den mån juridisk sakkunskap må finnas behöfelig, kan denna på annat sätt ställas till kommissionernas förfogande. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

Ett annat spörsmål som uppkommer i anslutning till den nu förordade ändringen i kommissionernas sammansättning är det på vad sätt de olika ledamöterna i kommissionerna böra utses till sitt uppdrag. Beträffande ordföranden torde denne liksom hittills böra utses av Kungl. Maj:t. Härom synes i stort sett enighet råda. Det torde icke heller finnas något skäl att frångå denna ordning i anledning av kommissionernas nya uppgifter. Däremot ha olika meningar framträtt i avseende å vilka organ som skola utse övriga ledamöter i kommissionerna. Vid övervägande av de olika synpunkter som anförts i denna fråga har jag stannat för den uppfattningen att icke heller härutinnan påkallas någon ändring i rådande förhållanden. Hushållningssällskap och landsting representera inom sina verksamhetsområden de lokala intressena på ett sådant sätt att de äro väl lämpade att utse ifrågavarande ledamöter i kommissionerna även med de förändrade uppgifter dessa skola ha.

En följd av att hushållningssällskaps förvaltningsutskott och landsting bibehållas såsom valkorporationer torde emellertid bliva att dessa måste utse envar en representant för vardera av de två i arrendeförhållanden intresserade parterna, jordägare och arrendatorer. Antalet ledamöter i kommissionerna kommer härigenom att ökas från tre till fem. Såsom i några yttranden framhållits kan detta medföra en viss olägenhet, men jag anser icke denna vara av den art, att man därför bör förändra grunderna för ledamöternas utseende. Att så begränsa förvaltningsutskottens och landstingens handlingsfrihet att t. ex. utskottet skall utse representanter för jordägarna och landstinget representanter för arrendatorerna måste medföra principiella betänkligheter. Någon verklig grund för en dylik uppdelning mellan valkorporationerna torde

icke kunna åberopas. Farhågorna för att kommissionernas verksamhet skall bli va alltför tungrodd finner jag överdrivna. Jordbrukskommissionerna synas böra vara beslutföra, då ordförande och två ledamöter, därav en representant för jordägare och en för arrendatorer, äro närvarande och dessa äro om beslutet ense.

I likhet med utredningsmännen är jag icke beredd att nu taga någon bestämd ståndpunkt till spörsmålet huruvida kommissionerna böra erhålla större verksamhetsområden och deras antal inskränkas för uppnående av större enhetlighet vid olika arrendefrågors bedömning. I betraktande av att utredning pågår rörande en ny vanhävdslag, avsedd att träda i stället för den nu provisoriskt gällande, vars giltighet utgår den 30 juni 1947, finner jag knappast erforderligt att, såsom utredningsmännen föreslagit, Kungl. Maj:t lämnas befogenhet att bestämma kommissionernas verksamhetsområden. De nu gällande bestämmelserna torde därför i förevarande hänseende böra bibehållas oförändrade.

Då jordbrukskommissionerna genom de nya bestämmelserna i arrendelagen erhållit en ställning som i viss mån har karaktären av skiljenämnd, synes lämpligt att beträffande kommissionens ledamöter gälla samma regler ifråga om jäv som för domare. Föreskrift härom torde böra införas i uppsiktslagen.

Med hänsyn till att mandattiden för de nu fungerande kommissionerna utgår den 31 december 1945 synas de nya bestämmelserna böra träda i kraft den 1 januari 1946.

Såsom jag förut berört torde åt kommissionerna med hänsyn till de ofta svårbedömliga rättsliga spörsmål som för dem kunna uppstå vid tolkningen av den nya arrendelagstiftningen böra beredas möjlighet att anlita viss mera kvalificerad juridisk sakkunskap än den som för närvarande står kommissionerna till buds. Det bör därför ankomma på Kungl. Maj:t att i mån av behov förordna lämplig jurist att vid behandling av dylika frågor biträda kommissionerna. I avbidan på närmare erfarenhet rörande omfattningen av det juridiska biträde varav kommissionerna i nu förevarande hänseende kan vara i behov, anser jag att det även må få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma huruvida för varje kommission skall förordnas en juridisk sakkunnig eller om en sådan sakkunnig kan biträda två eller flera kommissioner. Större enhetlighet synes kunna uppnås vid frågornas bedömning därest antalet sakkunniga kan begränsas. Givet är att dessa sakkunniga skola anlitas endast då rättsliga frågor av mera principiell eller svårbedömlig art uppkomma för kommissionerna. För de mera löpande sekretärgöromålen såsom protokollsföring o. d. synas kommissionerna böra få anlita biträde på samma sätt som hittills. Det torde även vara önskvärt för ernående av mera enhetlig behandling av de frågor som komma under kommissionernas prövning liksom för lämnande av närmare informationer rörande vissa rättsliga problem som mera ofta återkomma att kommissionernas ordförande sammankomma till gemensamma överläggningar. Kostna-

derna för anlåtande av juridisk sakkunskap samt sekreterarhjälp ävensom för nyssberörda gemensamma överläggningar torde få bestridas från det å riksstaten för jordbrukskommissionerna uppförda förslagsanslaget. Grunderna för ersättning till den juridiska sakkunskapen samt sekreterarhjälpen torde få fastställas av Kungl. Maj:t under beaktande av arbetets omfattning. Likaledes bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta rörande den tid för vilken förordnandet för de juridiskt sakkunniga skall bestämmas.

Ehuru ändringen i jordbrukskommissionernas sammansättning är avsedd att träda i kraft först den 1 januari 1946, torde hinder dock icke böra möta att redan från ingången av nästa budgetår förordna juridiska sakkunniga att stå till kommissionernas förfogande.» — — —

Lagrådet.

Lagrådet har yttrat:

»Föredragande departementschefen har anfört, att jordbrukskommissionerna syntes böra vara beslutföra, då ordförande och två ledamöter, därav en representant för jordägare och en för arrendatorer, äro närvarande och dessa äro om beslutet ense. Avsikten torde vara, att bestämmelser härom skola intagas i det reglemente, som skall av Kungl. Maj:t utfärdas i administrativ ordning. Med hänsyn till att kommissionerna numera i viss omfattning skola tjänstgöra såsom skiljenämnder och även i övrigt ha att pröva grannlaga och svårlösta spörsmål, synes det riktigare, att föreskrifter om beslutförhet givas i lag. Behovet av att dylika föreskrifter meddelas i lagform framträder dock huvudsakligen såvitt angår kommissionernas befattning med ärenden, som angå tillämpningen av arrendelagstiftningen. Det skulle därför vara mindre lämpligt att låta de erforderliga bestämmelserna ingå i uppsiktslagen. En utväg synes vara att vid den förestående omarbetningen av vanhävdslagstiftningen ur uppsiktslagen utbryta föreskrifterna om jordbrukskommissionernas sammansättning och i stället upptaga dessa bestämmelser i en särskild lag, som jämväl bör innehålla regler om jäv och beslutförhet. I avbidan på tillkomsten av en sådan lag kunna, såsom nu är avsett, föreskrifterna om beslutförhet intagas i reglementet. Härvid bör övervägas, huruvida icke även för det fall, att flera än ordföranden och två ledamöter äro tillstädes, bör stadgas, att bland ledamöterna företrädare för jordägare och arrendatorer skola närvara till lika antal å vardera sidan. Det är nämligen av vikt, att de intressen, som här stå mot varandra, bli i lika mån representerade. Meddelas stadgande härom, synes det icke erforderligt att för det fall, då endast ordföranden och två av ledamöterna äro närvarande, kräva, att dessa skola vara ense om beslutet. Därest under angivna förutsättning kravet på enhällighet eftergives, torde kommissionernas verksamhet underlättas och kostnaderna minskas, utan att befogade intressen åsidosättas. De nu anförda synpunkterna äga sitt berättigande främst såvitt angår be-

handlingen av ärenden enligt arrendelagstiftningen. Beträffande handläggningen av andra ärenden tala icke lika starka skäl för att de båda intressegrupperna alltid böra erhålla likvärdig representation.»

Föredragande departementschefen har i anledning av lagrådets yttrande anfört, att vad lagrådet uttalat rörande jordbrukskommissionernas beslutförhet torde få upptagas till övervägande i samband med utfärdande av nytt reglemente för kommissionerna.

Motionen.

Enligt motionärernas mening skulle jordbrukskommissionerna, därest lagförslaget antoges oförändrat, erhålla en alltför ensidig sammansättning. Kommissionernas uppgift att handlägga ärenden, som åvilade dem enligt arrendelagstiftningen, utgjorde endast en del av deras uppgifter, och i flera län torde kommissionernas uppgifter beträffande ifrågavarande ärenden bli av synnerligen ringa omfattning. Den huvudsakliga uppgiften för jordbrukskommissionerna torde även för framtiden bli att utöva uppsikt över efterlevnaden av vanhävdslagstiftningen. Genom den föreslagna obligatoriska bestämmelsen om de kategorier, från vilka ledamöterna i jordbrukskommissionerna skulle hämtas, skulle de väljande korporationerna sannolikt i många fall komma att bli förhindrade att välja de personer, vilka ansåges som de mest sakkunniga och opartiska representanterna för det allmänna. Då emellertid genom den nya arrendelagstiftningen jordbrukskommissionerna fått sig anförtrodda uppgifter, som berörde parter med skilda intressen, torde det vara angeläget, att det skapades garanti för att såväl jordägare som arrendatorer bleve företrädna inom kommissionerna. En sådan garanti syntes lämpligen kunna vinnas, om bestämmelsen att den ene av de valda ledamöterna skulle vara ägare av jordbruksfastighet och den andre arrendator gällde de ledamöter som skulle utses av en av väljarkorporationerna. Då hushållningssällskapets förvaltningsutskott representerade en frivillig sammanslutning av jordbrukare, syntes det lämpligen böra anförtros åt denna väljarkorporation att utse de båda ledamöter i jordbrukskommissionen, vilka skulle vara jordägare och arrendator. Härigenom erhöles landstinget möjlighet att, oberoende av huruvida vederbörande vore jordägare eller arrendator, till ledamöter utse de personer som på grund av insikt och erfarenhet ansåges mest lämpliga för ifrågavarande uppdrag.

Motionärerna ha hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av det genom propositionen framlagda lagförslaget, som påkallades av det sålunda anförda.

Utskottet.

Intill dess 1943 års ändringar i arrendelagstiftningen trädde i kraft hade jordbrukskommissionerna till huvudsaklig uppgift att utöva uppsikt över efterlevnaden av vanhävdslagstiftningen. Genom ändringarna i arrendelagstiftningen utvidgades detta verksamhetsområde i betydelsefulla hänseenden.

Sålunda skola jordbrukskommissionens ledamöter — för den händelse tvist uppstår mellan jordägare och optionsberättigad arrendator rörande nya arrendevillkor och parterna icke träffat skiljeavtal — tjänstgöra som skiljemän. På begäran av jordägare eller arrendator åligger det jordbrukskommission att granska arrendeavtal samt meddela underrättelse, huruvida avtalet innehåller bestämmelse, som enligt lagen är utan verkan. Av än större vikt är den jordbrukskommissionerna tilldelade uppgiften att pröva och avgöra ärenden angående dispens från de sociala arrendebestämmelserna. Slutligen må nämnas, att jordbrukskommissionerna ha att avgöra, huruvida jordägare, i fall då optionsrätt förfallit på den grund att ägaren avsett att själv bruka fastigheten, bör få sälja eller ånyo utarrendera fastigheten innan viss tid förflutit från arrendets upphörande.

De uppgifter som sålunda tilldelats jordbrukskommissionerna genom arrendelagstiftningen skilja sig i väsentlig grad från deras tidigare arbete. På det nya verksamhetsfältet möta frågor, beträffande vilka enskilda partsintressen stå mot varandra. Då en jordbrukskommission fungerar såsom skiljenämnd har den exempelvis att taga ställning till och slutgiltigt avgöra rena intressetvister mellan jordägare och arrendatorer. För att ett organ med sådana arbetsuppgifter skall omfattas med förtroende av parterna är det av synnerlig vikt, att organet har en sådan sammansättning, att ledamöterna icke kunna synas övertvägande företräda den ena partens intressen. Beträffande jordbrukskommissionernas nya uppgifter märkes vidare, att kommissionerna ofta ställas inför svårbedömliga rättsliga spörsmål, för vars avgörande fordras medverkan av kvalificerad juridisk sakkunskap. .

Jordbrukskommissionerna bestå för närvarande av tre ledamöter, nämligen en ordförande, utsedd av Konungen, och två andra ledamöter, av vilka en väljes av landstinget och den andre av hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Beträffande de valda ledamöterna gälla inga kvalifikationsvillkor. Det kan alltså inträffa, att antingen jordägare- eller arrendatorsintresset blir överrepresenterat. Detta är ur de synpunkter som ovan anförts uppenbarligen icke lämpligt. Enligt utskottets mening böra garantier skapas för att de stridiga intressena bliva vid handläggningen av ärenden enligt arrendelagstiftningen i möjligast lika mån företrädda inom kommissionerna.

I detta syfte har genom propositionen föreslagits att landstinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott skola välja vardera två ledamöter, vilka skola vara den ene ägare av jordbruksfastighet och den andre arrendator av sådan fastighet. Enligt förslaget skall såsom hittills ordförande, som naturligtvis bör intaga en förmedlande och sammanhållande ställning, utses av Konungen. Den föreslagna utökningen av antalet ledamöter är föranledd utslutande av att man velat bibehålla de nuvarande valkorporationerna och ansett båda böra utse såväl jordägare- som arrendatorsrepresentant.

I likhet med departementschefen är utskottet av den uppfattningen, att ledamöterna även i fortsättningen böra till lika antal väljas av landstinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Utskottet kan emellertid icke

biträda förslaget, att samtliga valda ledamöter skola vara jordägare eller arrendatorer. De nya uppgifter som genom arrendelagstiftningen pålagts jordbrukskommissionerna böra icke undanskymma den andra sidan av kommissionernas verksamhetsområde, uppsikten över vanhävdslagstiftningens efterlevnad. Även om det kan antagas, att antalet arrendeärenden som komma under jordbrukskommissionernas behandling kommer att avsevärt ökas, torde befattningen med vanhävdsärenden även i fortsättningen bliva en väsentlig uppgift för jordbrukskommissionerna. Departementschefen har ansett, att den i propositionen föreslagna sammansättningen av kommissionerna icke på något sätt skulle göra dem mindre lämpliga att handhava övervakningen av vanhävdslagstiftningens efterlevnad. Utskottet kan icke ansluta sig till denna uppfattning. Därest valkorporationerna skola vara bundna i sin valrätt på sätt föreslagits i propositionen, kommer det ej sällan att inträffa, att den eller de som med hänsyn till sina allmänna kvalifikationer anses mest lämpade att delta vid handläggningen av vanhävdsärenden ej kunna insättas i jordbrukskommissionen. I själva verket kunna enligt utskottets mening kraven på likvärdig intresserepresentation och bästa möjliga kompetens i vanhävdsärenden icke samtidigt tillgodoses i full utsträckning. En kompromisslösning kan erhållas därigenom att den ena valkorporationen ålägges att utse intresserepresentanter, medan den andra blir obunden i sin valrätt. Denna utväg har föreslagits i den i ämnet väckta motionen. Ehuru densamma, med hänsyn till de regler som måste uppställas beträffande jordbrukskommissionernas beslutförhet, i vissa hänseenden medför mindre tillfredsställande konsekvenser, vill jämväl utskottet förorda denna lösning. Eftersom hushållningssällskapen äro sammanslutningar av huvudsakligen jordbrukare, synas intresserepresentanterna i jordbrukskommissionerna lämpligen böra väljas av hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Utskottet föreslår alltså med bifall till den i ämnet väckta motionen, att det genom propositionen framlagda lagförslaget ändras sålunda att endast de av förvaltningsutskottet valda ledamöterna skola vara ägare av jordbruksfastighet respektive arrendator av sådan fastighet. I samband härmed synes en viss formell jämkning böra vidtagas i lagtexten.

Föreskrifter om jordbrukskommissionernas beslutförhet avses skola inflyta i det reglemente som skall utfärdas av Konungen. Ehuru det synes riktigtare att bestämmelser härom givas i lag, godkänner dock utskottet av skäl som anförts av lagrådet, att beslutförhetsregler i avbidan på en omarbetning av vanhävdslagstiftningen intagas i reglementet. Härvid torde böra stadgas, att bland ledamöterna jordägare och arrendatorer skola närvara till lika antal vid behandlingen av ärenden enligt arrendelagstiftningen. Omregleringen av jordbrukskommissionernas sammansättning skulle enligt utskottets mening eljest vara förfelad. Därest kommissionerna erhålla den sammansättning som utskottet föreslagit kan det med nämnda beslutförhetsregel inträffa, att icke flera än tre få delta vid handläggningen av arrendeärenden. Så blir fallet, om båda de av landstinget valda ledamöterna äro jordägare eller arrendatorer. Något hinder för ledamot, som varken är jordägare eller arrendator, att

deltaga vid avgörandet av arrendeärenden torde icke böra uppställas. Beträffande handläggningen av andra ärenden kan, om kommissionerna sammansättas på sätt utskottet föreslagit, av lätt insedda skäl icke uppställas kravet, att de båda intressegrupperna alltid böra erhålla likvärdig representation.

Utskottet är medvetet om att mot de av utskottet föreslagna bestämmelserna kan resas den invändningen, att jordbrukskommissionerna i viss mån skulle erhålla olika sammansättning för olika ändamål, vilket skulle menligt inverka på kontinuiteten i kommissionernas arbete. Ehuru som ovan nämnts väsentliga skiljaktigheter föreligga mellan de båda grupperna av arbetsuppgifter, är det dock ofta för dem båda gemensamt, att det vid prövningen framför allt kommer an på ekonomiska insikter, praktisk erfarenhet i fråga om jordbruk samt kännedom om förhållandena i orten. Med hänsyn härtill kan det onekligen te sig mindre tillfredsställande att uppställa legala regler, varigenom enhetligheten i bedömandet av praktiska ting skulle sättas i fara. Betydelsen av denna olägenhet bör dock icke överskattas. De nackdelar som utskottet genom sitt förslag sökt undvika skulle enligt utskottets mening vara vida betänkligare. Med hänsyn härtill bör ifrågavarande invändning ej tillerkännas någon avgörande betydelse.

Omregleringen av jordbrukskommissionernas sammansättning torde, vare sig Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag antages, med hänsyn till de regler som avses skola givas om jordbrukskommissionernas beslutförhet föranleda ändring av 2 kap. 55 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom. I nämnda lagrum stadgas bl. a. att vid skiljedomsförfarande skola, där ej mellan parterna träffats skiljeavtal, ledamöterna i den jordbrukskommission, inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen, vara skiljemän. Det är alltså icke jordbrukskommissionen såsom sådan som skall var skiljenämnd. Bestämmelsen lärer innebära, att samtliga ledamöter i jordbrukskommissionen skola deltaga vid avgörandet av tvist. Bibehålles lagrummet i dess nuvarande avfattning, kan alltså icke meddelas föreskrift att jordbrukskommissionen, då den fungerar som skiljenämnd, skall vara beslutför med ett mindre antal ledamöter än fem. Då såväl i Kungl. Maj:ts som i utskottets förslag förutsatts, att kommissionen även i förevarande ärenden skall vara beslutför, då ordföranden och två ledamöter äro närvarande, bör ifrågavarande lagrum undergå sådan ändring att det icke utgör hinder för en sådan beslutförhetsregel. Lämpligen torde lagrummet kunna givas den avfattningen att jordbrukskommissionen skall vara skiljenämnd.

Beträffande frågan om ordförandens kompetens delar utskottet departementschefens åsikt, att det icke bör krävas juridisk utbildning för innehavaren av denna post. Juridisk sakkunskap synes böra tillföras jordbrukskommissionerna på sätt departementschefen föreslagit.

Det genom propositionen framlagda lagförslaget föranleder, i den mån det icke berörts här ovan, ej erinran från utskottets sida.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, med förklaring att det genom propositionen framlagda lagförslaget icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

L a g

om ändrad lydelse av 4 § lagen den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk.

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk skall erhålla följande ändrade lydelse.

4 §.

För uppsiktens utövande skall för varje hushållningssällskaps område finnas en jordbrukskommission. Kommissionen skall bestå av en ordförande och fyra ledamöter. Ordföranden utses av Konungen. *Lands-tinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott välja vardera två ledamöter, vilka* skola vara den ene ägare av jordbruksfastighet och den andre arrendator av sådan fastighet. Ordföranden och ledamöterna utses för en tid av tre år. För envar av dem utses för samma tid en suppleant.

För uppsiktens utövande skall för varje hushållningssällskaps område finnas en jordbrukskommission. Kommissionen skall bestå av en ordförande och fyra ledamöter. Ordföranden utses av Konungen. *Ledamöterna väljas till lika antal av lands-tinget och hushållningssällskapets förvaltningsutskott. De ledamöter som väljas av förvaltningsutskottet* skola vara den ene ägare av jordbruksfastighet och den andre arrendator av sådan fastighet. Ordföranden och ledamöterna utses för en tid av tre år. För envar av dem utses för samma tid en suppleant.

Beträffande jäv mot ordförande och ledamot skall i tillämpliga delar gälla vad om domarejäv är stadgat.

Närmare bestämmelser om kommissionens verksamhet meddelas i reglemente, som utfärdas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

B. att motionen II: 505 måtte anses besvarad genom vad utskottet ovan anført och hemställt; samt

C. att riksdagen måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

angående ändrad lydelse av 2 kap. 55 § lagen den 14 juni 1907
(nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 55 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom¹ skall erhålla följande ändrade lydelse.

2 KAP.

55 §.

(Nuvarande lydelse.)

(Utskottets förslag.)

Vid skiljedomsförfarande enligt 54 § *skola*, där ej mellan parterna träffats skiljeavtal, *ledamöterna* i den jordbrukskommission, inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen, vara *skiljemän*; och skall i sådant fall part anses hava hänskjutit tvisten till avgörande, när han hos kommissionens ordförande skriftligen framställt begäran om skiljedom.

Vid skiljedomsförfarande enligt 54 § *skall*, där ej mellan parterna träffats skiljeavtal, den jordbrukskommission, inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen, vara *skiljenämnd*; och skall i sådant fall part anses hava hänskjutit tvisten till avgörande, när han hos kommissionens ordförande skriftligen framställt begäran om skiljedom.

Skiljedomskostnaderna skola — — — utan skäl.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1946.

¹ Senaste lydelse se SFS 1943:883.

Stockholm den 25 maj 1945.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman*, *Holmbäck*, *Wistrand*, *Forslund**, *Björkman*, *Hage*, *Nils Elowsson* och *Wahlund*;

från andra kammaren: herrar *Pettersson* i Hällbacken, *Ryberg*, *Nilson* i Eskilstuna, *Hermansson**, *Cruse*, fru *Johansson**, herrar *Larsson* i Östersund* och *Håstad*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

R e s e r v a t i o n

av herrar *Wahlund, Pettersson* i Hällbacken, *Ryberg* och *Håstad*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Intill dess — — — (lika med utskottet) — — — som arrendatorsrepresentant.

På skäl som anförts av föredragande departementschefen och då den i motionen föreslagna organisationen skulle leda till många svårigheter vid fastställande av jordbrukskommissionernas sammansättning vid behandlingen av arrendelagsfrågor tillstyrker utskottet, att det genom propositionen framlagda lagförslaget antages oförändrat.

Beträffande utformningen av reglerna om jordbrukskommissionernas beslutförhet ansluter sig utskottet till vad lagrådet anför.

Omregleringen av jordbrukskommissionernas sammansättning torde, med hänsyn till de regler som utskottet ansett böra givas om jordbrukskommissionernas beslutförhet, föranleda ändring av 2 kap. 55 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom. I nämnda lagrum stadgas bl. a. att vid skiljedomsförfarande skola, där ej mellan parterna träffats skiljeavtal, ledamöterna i den jordbrukskommission, inom vars verksamhetsområde fastigheten är belägen, vara skiljemän. Det är alltså icke jordbrukskommissionen såsom sådan som skall vara skiljenämnd. Bestämmelsen läser innebära, att samtliga ledamöter i jordbrukskommissionen skola delta vid avgörandet av tvist. Bibehålles lagrummet i dess nuvarande avfattning, kan alltså icke meddelas föreskrift att jordbrukskommissionen, då den fungerar som skiljenämnd, skall vara beslutför med ett mindre antal ledamöter än fem. Då utskottet förutsatt, att kommissionen även i förevarande ärenden skall vara beslutför, då ordföranden och två ledamöter äro närvarande, bör ifrågavarande lagrum undergå sådan ändring att det icke utgör hinder för en sådan beslutförhetsregel. Lämpligen torde lagrummet kunna givas den avfattningen att jordbrukskommissionen skall vara skiljenämnd.

Beträffande frågan — — — (lika med utskottet) — — — utskottets sida.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, med avslag å motionen II: 505, måtte antaga det genom propositionen framlagda lagförslaget oförändrat; samt

B. att riksdagen måtte för sin del antaga följande förslag till

L a g

**angående ändrad lydelse av 2 kap. 55 § lagen den 14 juni 1907
(nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom.**

(Lika med utskottets lagförslag under punkten C.)